

Prof. dr. Zdeněk Fiala, DrSc.
(1922 – 1975)

Profesor Zdeněk Fiala se narodil dne 5. května 1922 v Praze v rodině malého obchodníka s potravinami. Reálné gymnázium v Praze vystudoval roku 1941. Vysoké školy byly nacisty uzavřeny a další studium bylo tak vyloučeno. Po maturitě začal pracovat jako úředník Spolku pro chemickou a hutní výrobu. V tomhle prostředí se začíná Zdeněk Fiala pomalu orientovat na sociální problematiku a tíhnout k zájmům o archívy. Pod vlivem zejména styku s archiváři a jeho zájmem o listiny, začíná hned po znovuotevření vysokých škol studovat. V letech 1945-1949 studuje historii a pomocné vědy historické na Filozofické fakultě UK v Praze, v letech 1946-1948 současně Státní archivní školu. Během studií se postupně orientoval na české středověké dějiny a středověkou, zejména přemyslovskou, diplomatiku. Při škole, v roce 1945 začal pracovat v Archivu Ministerstva vnitra, kde zůstal až do roku 1951. Podílel se zde kromě pořádacích prací rovněž na pracích organizačních a metodických, které souvisely s budováním jednotné archivní sítě (spoluautorství Slovníčku archivní terminologie, redakce prvního ročníku Archivního časopisu, předsednictví ediční subkomise Státní archivní komise ad.). V roce 1951 odešel Z. Fiala na FF UK jako asistent Oddělení pomocných věd historických Katedry československých dějin a archivního studia, kde zahájil úspěšnou pedagogickou a vědeckou dráhu. Již roku 1955 byl jmenován docentem. Od roku 1952 – 1959 se stal vedoucím oddělení pomocných věd historických. V červenci dosáhl Zdeněk Fiala na Filozofické fakultě UK vědecké hodnosti kandidát historických věd. Roku 1963 byl jmenován mimořádným profesorem pomocných věd historických a od 1. září již řádný profesor. K témuž datu byla příčiněním Zdeňka Fialy zřízena samostatná katedra pomocných věd historických a archivního studia.

Ve své vědecké práci se Z. Fiala věnoval od počátku marxistické medievalistice, zejména dějinám správy, diplomatice, narativním pramenům a některým problémům českých středověkých dějin, zejména velkomoravského a přemyslovského období. Dílo Z. Fialy vykazuje několik desítek článků a studií, 3 monografie (Hlavní pramen legendy Kristiánovy - 1974, syntetické práce Přemyslovské Čechy - 1965, 1974; Předhusitské Čechy - 1968, 1977), oblíbené české překlady nejdůležitějších středověkých českých kronik (První pokračovatelé Kosmovi - 1950, Zbraslavská kronika - 1952, Čtení o Karlu IV. a jeho době - 1958, Letopis Vincentiův a Jarlochův - 1957, Kosmova kronika - 1972, Pokračovatelé Kosmovi - 1974, Zbraslavská kronika - 1975), řadu učebních textů, recenzí, zpráv i popularizačních článků. Z. Fiala neváhal zasáhnout i do diskusí věnovaných organizaci historické práce, historiografii nebo obecnějším otázkám pomocných věd historických. Byl rovněž členem řady rozhodujících komisí, výborů a jiných orgánů na poli historické vědy, PVH a archivnictví (např. člen Státní archivní komise, Vědecké archivní rady, subkomise pro pomocné vědy historické a archivnictví při Historické komisi ÚV KSČ, rady redakčních rad apod.). V pedagogické práci se zaměřil na dějiny správy, diplomatiku, nauku o pramenech, paleografii a archivnictví. Jako žák a nástupce akademika Václava Vojtíška, jehož ctil a byl mu vzorem, šel v jeho stopách a díky univerzitnímu působení vchoval celou generaci archivářů a řadu pozdějších vědeckých pracovníků. V samotných Fialových dílech převažuje marxistický historický pohled. Dokázal zpřístupnit i širší čtenářské obci přístupným způsobem i složitější společenské problémy. V nichž se opíral o přímé studium a hodnocení pramenů období 10.-14. století. Shrnuje v nich výsledky, k nimž dospěla vědecká historiografie. Na mnoha místech mluví rovnou prameny, zvláště tam, kde jde o klíčové otázky nebo o svědectví současníků. Neosvětluje jen dějiny politické, ale i sociální, náboženské, národnostní a kulturní. Zvláštní pozornost věnuje rozboru pramenů. Mezi vědeckou činnost patřila zejména středověká diplomatika 10. a 13. století. Jako první se pokusil o hledání původců listin. Mezi hlavní přínosy Zdeňka Fialy patří rovněž kritická analýza vyprávěcích pramenů a snaha

dospět k předpokladům pro nové syntetické pohledy na české dějiny od jejich počátku až do vypuknutí husitské revoluce.

Z. Fiala ovšem po zdoluhavé nemoci umírá v nedožitých 53 let v Praze, dne 8. března 1975. Písemná pozůstalost Zdeňka Fialy byla převzata do Státního ústředního archivu v Praze v roce 1995 z Archivní správy MV společně s písemnostmi jeho manželky PhDr. Gabriely Čechové. Fond obsahuje osobní doklady původce, zlomek korespondence (významnější je pouze soubor dopisů s Václavem Vojtíškem), dále rukopisy vědeckých prací, přípravnou dokumentaci k nim, podkladové materiály k výuce na FF UK, ilustrační materiál a dokumentaci.

Bibliografický výběr:

- Kniha: První pokračovatelé Kosmovi. K vydání připravil, doslovem a poznámkami doprovodil K. Hrdina. Úvod napsal Zdeněk Fiala. (Rozbor stavu české společnosti kolem pol. 12. století, zhodnocení obou kronik jako historických pramenů.) Praha 1950, s. 105.
- Studie: Panovnické listiny, kancelář a zemský soud za Přemysla II., sborník archivních prací I/1, Praha 1951, s. 165-298.
- Kniha: Kronika Zbraslavská. Z latiny přeložil, ocenění kroniky po stránce slovesné, poznámky, slovníček staročeských výrazů a přílohy připojil Fr. Heřmanský. Historický úvod napsal, kroniku jako dílo historické zhodnotil a rodokmen posledních Přemyslovců a prvních Lucemburků sestavil Zd. Fiala. Praha 1952 977 s.
- Článek: Spor Václava s Boleslavem, Dějepis ve škole 3, 1956, č. 1, s. 1-11.
- Článek: K otázce funkce našich listin do konce 12.stol., Sborník prací filosofické fakulty brněnské univerzity 9, řada historická C 7, 1960, s. 5-34.
- Kniha: Přemyslovské Čechy. Český stát a společnost v letech 995-1310, Praha 1965, 223 s.
- Kniha: Předhusitské Čechy 1310-1419. Český stát pod vládou Lucemburků 1310 až 1419. Praha 1968, 398 s.
- Článek: O rukopisech po stránce paleografické, (Sborník) Rukopisy Královédvorský a Zelenohorský. Dnešní stav poznání, Praha 1969, s. 49-81 + 11příloh.
- Článek: O pramenech tak řečeného Dalimila k jeho historii sv. Václava, ČSČH 19, 1971, s. 871-900.
- Článek: O Kristiánových znalostech historie 10. století, ČSČH 20, 1972, s. 223-244.
- Kniha: Přemyslovské Čechy. Český stát a společnost v letech 995-1310, Praha 1975, 248 s. (2. přepracované a doplněné vydání).

Literatura:

Spěváček Jiří, Člen korespondent ČSAV Zdeněk Fiala, ČSČH 23, 1975, s. 309-314.